

Dr Ivana Markov Čikić¹

Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd

Dr Snežana Prtljaga²

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”

Vršac

UDK: 371.623.72

ISBN: 978-86-7372-281-8, 25 (2020), p.279-286

Stručni rad

DAROVITI U SPORTU – PODRŠKA EKONOMIJI I UDALJAVANJE OD SPORTSKIH IDEALA

Apstrakt: Sve savremene države danas, uključujući i Srbiju, proklamuju značaj i afirmativnu ulogu nacionalnog sporta i omogućavaju mu sistemski razvoj kroz najviši oblik institucionalnosti, a to je postojanje nadležnog ministarstva – Ministarstva omladine i sporta. Među brojnim obeležjima nacionalnog sporta Republike Srbije, kao najznačajnije i na prvom mestu, izdvaja se uspešan vrhunski sport. Jasno je da uspešan vrhunski sport ne može bez vrhunskih pojedinaca, bez talentovane dece koja po pravilu pokazuju natprosečne sposobnosti na različitim područjima. Sposobna deca pokazuju multilateralni talenat i sport je samo jedno od njihovih mogućih opredeljenja (Čoh, 2019). U radu će biti dat pregled aktuelne situacije i biće razmatrane kontradiktornosti u savremenom društvu u procesima nastojanja nauke i struke u sportu da se daroviti što ranije selektuju i otkriju, da se što pre nađu u vrhunskom sportu, kako u klubovima, tako i u nacionalnim selekcijama, da postanu novi srpski brend, da rade na pozitivnoj promociji, na izgradnji dobrog imidža kompletnog društva, što će imati pozitivne posledice na ekonomiju, politiku, turizam i sve druge aspekte u društvu. Na drugoj strani stoji problem „mladih šampiona“, u njihovom prebrzom pregorevanju („Burn out“), pomankanju motivacije, povredama i zasićenju treningom. Po pravilu pobednici u mladosti nisu pobednici u kasnijim godinama (Skof, 2016). Takva situacija ne donosi samo negativne posledice po pojedinca već i po društvo u kome je javnost zagledana u onaj, statistički vrlo mali procenat, vrhunskih sportista u društvu, koji jesu ambasadori jedne države, ali na drugoj strani imamo čin potpunog udaljavanja od staroantičkih ideala sporta, paideje i kalokagatije, koji kažu da je uspešan građanin polisa onaj koji ostvaruje ravnotežu duha, snage, intelekta i lepote. U Antičkoj Grčkoj, fizička prefinjenost ide ruku pod ruku sa moralnim obrazovanjem. Danas, savremeni procesi globalizacije i tržišne utakmice sa ciljem ostvarenja profita u sportu, velika su pretnja za mlade talente u sportu i društvu u celini koje podleže procesima dehumanizacije u sportu i udaljavanja se od ontološke pretpostavke sporta. Potrebno je ukazati i na ekonomske i društvene posledice takve situacije, jer dok se na jednoj strani stvaraju sportski šampioni, uzori i idoli jednog društva, na drugoj strani nalazi se armija darovitih ljudi koji su podlegli brojnim devijacijama savremenog vrhunskog sporta: komercijalizaciji, politizaciji, mitu, korupciji, povredama od prekomernog treniranja, teniski lakat, košarkaško koleno, hormonalni disbalans, nesanice, depresije i druge brojne negativne posledice koje nam oduzimaju zdrave, srećne i uspešne pojedince koji su preduslov za dobro funkcionisanje jednog društva.

Cljučne reči: daroviti, sport, društvo, ekonomija, etika.

Uvod

Kada govorimo o mladim talentima u sportu, jedan od prvih problema koji se nameće jeste kako i kada identifikovati nadarenu decu. Jedan od prvih zadataka jeste odabrati odgovarajuću sportsku disciplinu i pravovremeno uključiti dete u trenažni proces. Odgovornost nauke i struke iz oblasti sporta je veoma velika, srazmerno posledicama koje mogu doneti pogrešne odluke, a koje mogu biti veoma bolne za pojedinca. Ipak, navedene činjenice ne usporavaju proces uključivanja sve mlađe dece u takmičarske aktivnosti i mladi i talentovani sportisti sve brže „pregorevaju”. Nerealna očekivanja roditelja i preambiciozni treneri često su glavni faktori kojima se objašnjava aktuelna situacija nastala na polju sporta i koji se istovremeno mnogo više apostrofiraju u odnosu na „nepravedno” izostavljeni

¹ ivana.markov-cikic@vss.edu.rs

² prtljaga.snezana@gmail.com

društveni okvir, u kome svi pomenuti faktori deluju. Društvene faktore, za potrebe ovoga rada, možemo posmatrati iz ugla etike ili ugla ekonomije. Broj društvenih devijacija, koje prouzrokuju obe pomenute oblasti jedna na drugu i na sport, zaista je veliki. Put od selektovanja mladog darovitog pojedinca do profesionalnog sportiste, izloženog dehumanizaciji, komercijalizaciji, politizaciji, sve je kraći i sve je turbulentniji. Postavlja se pitanje određivanja granica u društvenim okvirima koje će sačuvati sportske ideale od procesa nezajažljivog profitnog delovanja u oblasti sporta. Čuvajući ontološku pretpostavku sporta, možemo pretpostaviti da će se stvarati i povoljniji društveni okvir za razvoj mladih talenata u oblasti sporta. Sport je osetljiv na padove i uspone moralnih imperativa u društvu, što se oslikava u sportu na najtransparentiji mogući način, zbog specifičnosti koje nosi sport koji mora imati opstvene etičke i imperativne moralne vrednosti. Ono što je u današnjem vremenu očigledno jeste da, što je sport popularniji i masovniji i što je specifična sportska industrija veća, tu dolazi do veće deformacije u sportu (Stojanović, 2017). Iako koren devijacija u društvu možemo tražiti u ličnim interesima, ili ispoljavanju loših strana ljudske čudi, rešenje treba tražiti u širim društvenim i sistemskim okvirima.

Definisanje i glavne karakteristike darovitosti u sportu

Teško je naći jedinstvenu i opšteprihvaćenu definiciju darovitosti, ako uzmemo u obzir raznovrsnost u pogledu shvatanja intelektualnog razvoja i sposobnosti. Postoje razne teorije o ovom fenomenu, kao i razne definicije. Sam termin darovitost poseduje veliki broj sinonima kao što su: genijalnost, talenat, nadprosečnost, nadarenost, obdarenost i mnogi drugi. U srpskom jeziku ovi termini pronalaze svoje dominantne sintagme u kojima obitavaju gradeći svojevrsan duh jezika. Tako ćemo u sportu za nadarenog pojedinca najpre reći da je talentovani fudbaler ili košarkaš, pre nego da je nadprosečan sportista. Genijalci se pominju češće u matematici ili fizici, dok su nadarena deca obično za muziku, a obdarena za glumu. Iako se u raznim oblastima koriste različiti sinonimi, kada obratimo pažnju na definicije iz šezdesetih godina, možemo zaključiti da su usmerene na visokointelektualne i mentalne sposobnosti kojima se objašnjava darovitost i kao zapaženo školsko iskustvo. Ukoliko obratimo pažnju na neke od starijih definicija darovitosti u oblasti sporta, možemo pronaći da se uglavnom odnose na definisanje talenta u sportu kao genetsko urođene morfološke karakteristike, psihomotoričke i funkcionalne sposobnosti, ali i kognitivne i socijalne karakteristike i motivacije. Prema Renzuliju, razvoj tih sposobnosti i mogućnost njihove realizacije zavisna je u velikoj meri od roditelja, škole, trenera, uže i sire socijalne okoline.

Savremene definicije su kompleksnije i u sebi sadrže kvalitativne i kvantitativne aspekte, u različitoj proporciji, zavisno od teorija ili shvatanja suštine opštih intelektualnih sposobnosti. Ukoliko u obzir uzmemo raznovrsnost u pogledu shvatanja sposobnosti i intelektualnog razvoja, tokom ranog dvadesetog veka u javnom diskursu, darovitost se povezivala sa visokom inteligencijom, a ta veza je prisutna i danas. „Dugi niz godina merilo darovitosti bio je visok koeficijent inteligencije, koji je kod različitih autora različit. Uglavnom, najveći broj psihologa prihvatio je IQ 140 i iznad toga. Kasnije, nakon mnogih istraživanja došlo se do zaključka da je visok koeficijent inteligencije uslov darovitosti, ali ne i ukupna darovitost” (Kasalović, 2019: 131).

Kada govorimo o talentima u sportu, prema Malini (2010), može se reći da je to kombinacija nadprosečnih biomotoričkih sposobnosti, kreativnosti i unutrašnje motivacije. Stručnjaci za pojedine sportove izdvajaju posebne pokazatelje. Tako je za talente u fudbalu izdvojeno četiri grupe važnih pokazatelja: antropometrijski, fiziološko-motorički, psihološki i sociološki (Baker i sar., 2012). Ipak, bez obzira o kom sportu je reč ili u kojoj društvenoj oblasti istražujemo talentovane mlade ljude, bitno je ukazati na njihove suštinske zajedničke karakteristike. Prema Čohu (2019) to su: deca sličnog ponašanja, okolina je ključna za realizaciju njihove nadarenosti, ako nadarenost nije adekvatno podstaknuta, gubi se

motivacija; nadarena deca doživljavaju svet i okolinu na drugačiji način od njihovih vršnjaka, njihove potrebe su drugačije, rad sa njima je veliki izazov, ali i veliki napor za roditelje, učitelje i trenere. Najznačajnije zajedničke karakteristike darovite – talentovane dece, Čoh svrstava u tri grupe područja koja se odnose na talente kako u sportu, tako u nauci i umetnosti. U školsko područje ubraja: visokoškolsku uspešnost, opštu edukovanost, bogat rečnik, brzo čitanje i računanje, motoričku inteligenciju i umetničku nadarenost. Motivaciono područje obuhvata: visok nivo aspiracije, radoznalost, jake interese i visoku opštu efikasnost. Socijalno-emocionalno područje sadrži: nekonformizam, samostalnost, empatiju i asocijalno ponašanje. Iako se danas, u savremenom vremenu, ipak prave razlike prema oblicima darovitosti, kao na primer u opštim intelektualnim sposobnostima, kreativnim sposobnostima, socijalnim ili psihomotornim, bitno je napomenuti da darovitost nije statičan fenomen, da je vrlo promenljivog karaktera i ako se detetu ne pruže adekvatni uslovi i podrška, darovitost može ostati neotkrivena. Kada je reč o oblasti sporta, postoji dilema da li je rano selektovanje dece u pojedine sportove uopšte korisno, ako sportska praksa pokazuje da je jedan od problema „mladih šampiona” njihovo prebrzo prezasićenje, povrede i pad motivacije.

Ciljevi i značaj darovitih u sportu za društvo

Značaj sporta za društvo prepoznat je još u Antičkoj Grčkoj, gde je uvaženi građanin polisa bio samo onaj koji uspeva da ostvari ravnotežu tela, duha, snage, intelekta i lepote. Danas možemo govoriti zbog čega je takav poredak i dalje važan za prosperitet pojedinca i celokupne društvene zajednice. Sport postaje sveprisutan u životima pojedinca, bilo da se radi o aktivnim učesnicima, posmatračima ili naučnim i stručnim radnicima iz ove oblasti. Svaka ciljna grupa definiše značaj i ciljeve sporta iz svoje vizure. Sociolozi bi rekli da je to proces legitimnog snižavanja strasti i agresije u društvu, zdravstveni radnici da je to aktivnost koja vodi psihofizičkom blagostanju čoveka, profesionalni sportisti ga doživljavaju kao put uspeha i ostvarenje snova, treneri kao trenažni proces i realizaciju određenih metodičkih postupaka itd. Dugačak je spisak profesija koje su inkorporirane u sport kao društvenu oblast, i upravo to i objašnjava moralnu odgovornost sportista, najpre ka najmlađim članovima društva za koje su uzori, naročito ako su to mlade sportske nade i talenti za koje je izvesno da će krenuti sportskim stazama i terenima. Ništa manja odgovornost sportista nije ni prema ostalim članovima društva pojedinačno i celokupnoj društvenoj zajednici.

Sport u društvu mora biti posmatran kao institucija moralne edukacije. Društva nisu ni svesna da, slaveći pobjede reprezentacija, podižući pehare u vis, ne samo da jačaju nacionalni identitet i prepoznatljivost zastave, grba i himne jedne zemlje, već osnažuju i jednu društvenu oblast izuzetne snage i moći, samo je pitanje u kom pravcu će je iskoristiti. Da li će to biti podsticaj za masovnijom rekreacijom i fer plejom ili profitnom proizvodnjom i buđenjem nacionalnih strasti. Jasno je da sport inspiriše široke narodne mase, kada se najbolja strana humanosti može posmatrati, i potvrditi. Sport, na određen način, sija kao svetionik humanosti (Stojanović, 2017). Profesionalni sportisti postaju pravi ambasadori društva u vremenu savremenih komunikacionih društava, gde je internet neraskidiva spona između javnog i privatnog. Likovi omiljenih sportista titraju na ekranima telefona i tableta u dečjim sobama širom planete. Mladi naraštaji, oni koji gledaju sport kao zabavu, ali i oni koji maštaju da jednog dana postanu veliki sportisti, nesvesno ili svesno kopiraju svoje idole i uzore, i svaki pogrešan postupak profesionalnog sportiste ima veliki uticaj, a samim tim i posledice koje se ogledaju preko najmlađeg sloja društva. Kada sportista postupa na nepravilan ili nemoralan način, zajednica ima pravo da osuđuje takve postupke. Ukoliko sportista van terena krši zakon, ili ne postupa etički, on šalje negativnu poruku o društvu kojem pripada, o sportu kojim se bavi, i o sportu i sportistima uopšte. To je glavni razlog

zbog čega sportisti, kao i sportski radnici koji su u čitavom sistemu kluba, pojedinca ili reprezentacije, imaju dužnost da svojim etičkim ponašanjima štite integritet sporta.

Bez obzira da li se radi o sportu ili drugim društvenim oblastima, nadareni pojedinci su oduvek smatrani najvrednijim blagom koje ima jedno društvo. Zbog toga su uvek postojala nastojanja da se prepoznaju takvi učenici u obrazovnom procesu i da se organizuje dodatni rad sa darovitom decom. Identifikacija i usmeravanje za određeni sport talentovane dece i njihovo pravovremeno uključivanje u sistemski proces treninga, koji najviše odgovara njihovim sposobnostima je jedan od važnijih izazova savremene sportske nauke. Problemi selekcije su jako specifični – povezani su sa mnogobrojnim sposobnostima i karakteristikama, koji definišu sportski rezultat. Genetski materijal, morfološke karakteristike, osnovne i specifične sposobnosti, psihološke i psihosocijalne osobine i na kraju motivacija okoline, nesumljivo generišu potencijalnu uspešnost u izabranoj sportskoj disciplini (Čoh, 2019).

Sportisti su svojevrsni lideri u društvu. Preduslov da budu uspešni jeste da budu talentovani. Najčešće shvatanje talenta, u opštem smislu, znači posedovanje visokih intelektualnih sposobnosti i nadprosečnih sposobnosti motivacije i kreativnosti. Zbog čega je prepoznavanje ranih talenata bitno za zauzimanje liderskih pozicija u društvu? Brojne su definicije liderstva, ali sa aspekta značaja za razvoj društva, možemo reći da je „liderstvo transformacioni proces kojim se sledbenici motivišu da postignu više nego što bi se to inače od njih moglo očekivati” (Lazarević, 2018: 1). Dakle, lideri su vizionari i misionari koji mogu doneti velike promene značajne za čovečanstvo. Skup svih karakteristika darovite dece – opšte intelektualne sposobnosti, stvaralačke, specifične školske, sposobnosti vođenja, umetničke i psihomotoričke sposobnosti, nalaze se u vrhu liste ključnih osobina uspešnog lidera. Prema Stogdilovoj prvoj studiji o liderstvu, prosečni pojedinac koji se našao u liderskoj ulozi razlikuje se od prosečnog člana grupe po: inteligenciji, pronicljivosti, odgovornosti, inicijativi, upornosti, samopouzdanju i društvenosti.

Postojanost jednog društva i kvalitet njegovog obrazovanja meri se, svakako, i prema tome koliko i kako društvo osigurava optimalan razvoj pojedinca. Veoma je važno što ranije i što preciznije utvrditi prirodu i nivo darovitosti mlade osobe, kako bi se stvorili uslovi za razvijanje kreativnosti, motivacije, širenje i produbljivanje znanja, iskustva i navika u učenju darovite osobe. Napredak društva zahteva stalnu interakciju između nadarenih pojedinaca, budućih lidera i vizionara u bilo kojoj oblasti, na jednoj strani, i adekvatnog okruženja i uslova koji treba da omoguće da se napredak ostvari.

Na putu od identifikacije nadarenog pojedinca, odnosno talenta u sportu, do postizanja njegovog punog sportskog potencijala i iskorišćavanja istog za društvene benefite, nalazi se niz prepreka koje se mogu grupisati u subjektivne i objektivne. U prvoj grupi opasnosti i rizika od rane selekcije mladih talenata u sportu nalaze se: sindrom zasićenosti sportom (Burn out), preveliki psihički stres, ugrožavanje razvoja i zdravlja mladog sportiste, razne vrste specifičnih povreda, preterana zavisnost od sportskih rezultata, socijalna izolacija mladih sportista i diskontinuitet u obrazovanju. U drugoj grupi prepreka nalaze se latentne društvene pretnje koje prate savremeni sport poput: ideologizacije sporta, politizacije, preterane komercijalizacije, upliva mita i korupcije, razvoj dopinga i negativne farmakologije, razvoj sportskih kladionica i nasilja u sportu. Ukoliko želimo da stvorimo povoljne uslove za razvoj talentovanih pojedinaca u sportu, potrebno je da društvena oblast sporta bude zdrava, bez devijacija, a sport kao podsistem će biti zdrav ukoliko je zdravo celokupno društvo.

Talentovani sportisti kao proizvodi na tržištu

Maksima „sport je preveliki biznis da bi bio samo igra” najbolje objašnjava koliko je profesionalni sport ušao u prostor ekonomije i koliko ekonomija zadire u sve grane sporta. Granice preplitanja ekonomije i profesionalnog sporta najbolje se ilustruju podacima o godišnjem obrtu novca u profesionalnom sportu širom sveta (Mitrić, 2013: 15). Sport je postao jedna od najznačajnijih društvenih delatnosti, motivisana ekonomskim razlozima i mogućnostima brze oplodnje i uvećanja kapitala. Talentovani sportisti u tržišnoj konstalaciji odnosa nisu lideri i uzori društva i najmlađih slojeva u njemu, već su tržišni proizvodi sa ciljem realizacije što višeg profita. Motivisane zaradom i profitom, gotovo sve proizvodne grane i preduzeća grade mostove saradnje i kooperacije sa područjem sporta. Interes za angažovanjem kapitala u profesionalnom sportu imaju mnoga privatna i društvena preduzeća, moćne multinacionalne kompanije, privredni giganti, bankarske i finansijske institucije, televizijske kompanije itd.

Srbija jeste prepoznatljiva kao sportska nacija, ali, pre svega, zbog uspešnih pojedinaca poput Novaka Đokovića i uspešnih reprezentacija, poput odbojkaških, košarkaških, rukometnih, vaterpolo i mnogih drugih. Kako tako mala zemlja, sa slabom ekonomijom i brojnim društvenim problemima uspeva vrlo često da se popne na pobjednički tron i vrati se kući sa zlatom u rukama jeste tema koja intrigira brojne stručnjake, kako iz oblasti sporta, tako i sociologe, psihologe, ali i ekonomske analitičare. Najbolji srpski sportista daje jednostavan odgovor koji imponuje javnosti: „Odgovor za uspehe je vrlo prost – geni. Mi smo stari evropski narod, vučemo jake gene i ne čudi me što imamo toliko uspeha u sportu. Imamo mentalne i fizičke predispozicije, a sport nam je kulturološki jako usađen od ranih dana života” (Đoković, 2019). U istom tekstu u *Politici*, Đoković objašnjava da ni u jednom sportu nemamo izgrađen sistem i strukturu. Da bi određeni podsistemi društvene nadgradnje funkcionisali u društvu, potrebno je dobro postaviti ekonomsku bazu društva. Sa ciljem unapređenja ekonomske politike sporta u Srbiji, ohrabruje *Izrada preporuke za unapređenje finansiranja sporta u Republici Srbiji* iz 2011. godine.

Imajući u vidu da je osnovni dugoročni cilj Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije razvoj sporta u Srbiji, kao i da je jedan od njegovih zadataka definisanih Zakonom o sportu podsticanje istraživačkorazvojnih i naučno-istraživačkih projekata u vezi sa sportom, Ministarstvo omladine i sporta je od Ekonomskog instituta naručilo izradu studije pod nazivom „Analiza fiskalne politike zemalja EU u oblasti sporta i izrada preporuka za unapređenje finansiranja sporta u Republici Srbiji”³. Na osnovu sprovedenih analiza, kao opšti zaključak autora ove studije, nameće se ocena da postoje brojne mogućnosti za unapređenje sistema finansiranja sporta u Srbiji. Realizacija tih mogućnosti zavisi, kako od daljeg razvoja sistema javnih finansija, tako i od specifičnih inicijativa sportskih organizacija i institucija. U studiji se navodi da ukupna planirana sredstva za finansiranje sporta iz javnih izvora u Srbiji za 2011. godinu iznose 92 miliona evra. Ono što se posebno apostrofira jeste da podaci o privatnim izvorima finansiranja sporta, kao i o doprinosu volonterskog rada u oblasti sporta, nisu javno dostupni. Prema istraživanju Udruženja poslodavaca u oblasti igara na sreću „JAKTA” kao kolektivnog člana Unije poslodavaca Srbije, navodi se da je budžet Srbije u 2009. godini oštećen za 79 miliona neprikupljenih poreza i taksi usled postojanja „crnog tržišta” igara na sreću. Neprikupljena poreska sredstva odnose se na: neprijavljene aparate za igre na sreću (na čiju upotrebu se inače plaća taksa državi), postojanje nelegalnih kladionica, nelegalan uvoz automata za igre na sreću, postojanje nelegalnih kockarnica gde se održavaju „teksas hold on” turniri, kao i preko 10 hiljada radnika koji rade „na crno” u nelegalnim kladionicama i kockarnicama. Bez obzira na istraživanje Ekonomskog instituta i strategije Ministarstva omladine i sporta da se unapredi ekonomska politika sporta u Srbiji,

³ Republika Srbija, MOS, 2011, <https://www.mos.gov.rs/public/documents/upload/sport.pdf>

današnja realnost i nakon deset godina ostaje nepromenjena. Podaci iz 2016. godine (Tašković, 2016) govore da je već tada bilo registrovano blizu dve hiljade kladionica u Srbiji, da trećina Srbije živi od kladionica i da su sportske igre na sreću jedna od najznačajnijih privrednih grana u Srbiji. Dakle, ekonomski aspekt sporta dobio je još jedan dominantan oblik devijacije koji je trenutno mnogo aktuelniji i opasniji od prethodnog nezaustavljivog komercijalnog zamaha, koji sve relevantne odnose u sportu sagledava kroz ekonomsku logiku i svet novca. Većina sociologa smatra da ovaj komercijalni zamah danas ugrožava polje igre, koja je nekada bila suštinska komponenta sporta (Kuljić, Koković, 2012: 208). Činjenica da sportski događaji „donose svež novac” (Mihajlović, 2013: 145), a mogu obezbediti i infrastrukturni razvoj grada, ali i države, jesu razlog zbog koga se države kandiduju za Olimpijske igre i druga velika takmičenja od sportskog i ekonomskog značaja. U ovom segmentu organizacije velikih takmičenja jasno je da se stvaraju povoljniji infrastrukturni uslovi za razvoj mladih sportskih talenata, što se za novu privrednu granu sportskih igara na sreću, ne može reći.

Zaključak

Jedno od uporišta sportskih rezultata nalazi se u selekciji koja predstavlja materijalnu brigu u pružanju natprosečnih uslova darovitim pojedincima za stalno stvaralaštvo. Selekcija jeste neophodna, jer ne može svako u vrhunskim optimalnim uslovima koji se nude, ostvariti i ispoljiti vrhunske vrednosti. Zbog čega društvo traži od vrhunskog sporta rezultate? Jedan od odgovora svakako se odnosi na činjenicu da vrhunski sport i sportski rezultati mogu biti značajan kanal afirmacije jednog društva i države u svetu (Radenović, 2017). U onoj meri, u kojoj je sport postao društvena institucija uključena u hijerarhijski sistem vrednovanja, izgubila su se izvesna podsticajna preimućstva sporta, kao što su radost, iskonska dobrovoljnost i odsustvo prinude.

Prema Čohu, danas postoje različite metode identifikacije i selekcije talentovane dece za sport. Najjednostavnija i najelementarnija je prirodna metoda – spontana selekcija. Selekcija dece po toj metodi bazira se na trenutnim takmičarskim rezultatima pojedinaca. Ti rezultati mogu biti posledica različite količine i intenziteta treninga. Sportski rezultati mogu biti, takođe, posledica bržeg biološkog sazrevanja, a ne posledica talenta. Između kalendarske i biološke starosti pojedinca mogu biti razlika dve ili više godina. Ova metoda se pokazala kao dosta nesigurna. Za mladog sportistu može biti velika prednost ili veliki hendikep njegova biološka starost. Biološka starost generiše motorički potencijal, koji se manifestuje kroz takmičarske rezultate. Po pravilu oni su samo trenutni. Pobjednici u mladosti ne moraju biti pobjednici u kasnijim godinama (Čoh, 2019).

Postoji veliki broj različitih metoda selekcije mladih sportista za koje stručnjaci iz oblasti nauke i sporta konstatuju da nisu visoko pouzdane. Zapravo, ne postoji pouzdana metoda koja bi sigurno mogla prognozirati rezultate u zreloj dobi sportiste. Danas se u Srbiji svi slažu da deca treba da se bave sportom, roditelji tu nemaju dilemu. Jedno od prvih pitanja koje se deci na ovim prostorima postavlja prilikom upoznavanja jeste: „Kojim sportom se baviš?” Republički zavod za Sport, izdao je priručnik za roditelje mladih sportista. Za decu i mlade sport predstavlja izvanrednu vaspitno-socijalizacijsku aktivnost, koja znatno može ulepšati njihovo odrastanje i pripremiti ih za uloge i odgovornosti u odrasloj dobi. Istraživanja pokazuju da bavljenje sportom može biti veoma korisno i da podstiče odgovorno socijalno ponašanje, bolji školski uspeh, usvajanje moralnih vrednosti i navika zdravog življenja. Sport je za decu i mlade šansa da uče; on je prostor u kome se vežba za život (Bačanac i sar., 2009). Iako se svi relevantni vaspitni faktori slažu da postoji visok pozitivan uticaj sportskih aktivnosti na decu i mlade, oko relevantnog i pravovremenog ulaženja u takmičarski proces postoje podeljena mišljenja. Mišljenja su prilično kontraverzna, kako u pogledu toga da li je rano uključivanje dece u sport više štetno nego korisno, tako i u

definisanju uzrasta koji je najoptimalniji da se započne sa trenažnim i takmičarskim procesom. Kada je reč o talentima u sportu identifikacija, selekcija i prognoza uspeha u sportu predstavlja još složeniju i kompleksniju problematiku. Uspeh u sportu zavisi od niza unutrašnjih i spoljašnjih faktora. Pojedinci imaju različito tempo i dinamiku sportskog razvoja koja predstavlja svojevrsnu kombinaciju motoričkih sposobnosti, psiholoških faktora, kognitivnih sposobnosti, biološkog i psihosocijalnog razvoja.

Selektovanje i identifikacija mladih igrača na jednoj strani, i društvena uloga i značaj uspešnih sportista na drugoj strani, mogu se posmatrati kao start i cilj u životnoj trci mladog talentovanog sportiste. Ono što se očekuje od društvenog i državnog sistema jeste da obezbedi fer plej uslove, odsustvo politizacije, komercijalizacije, mita, korupcije, kladionice, nasilja i svih drugih vidova dehumanizacije, kako bi mladi talenat u sportu mogao da ostvari svoj puni potencijal i da se oduži društvenoj zajednici, da je promovira, da je oplemeni i da bude uzor novim generacijama koje dolaze. Rad sa mladim talentovanim pojedincima zahteva specifičan pristup, jer oni nisu minijatura odraslog čoveka. Isključivo takmičarski rezultat ne sme biti primaran u bavljenju sportom, jer samo humani sport je pravi sport, a kakav nam je sport takvo je i društvo u kome živimo kao njegova refleksija.

Literatura:

- Bačanac, Lj., Petrović, N., Manojlović, N. (2009). *Priručnik za roditelje mladih sportista*. Beograd: Republički zavod za sport.
- Baker, J., Cobley, S., Schorer, J. (2012). *Talent identification and development in sport*. Routledge: Taylor & Francis Group.
- Čoh, M. (2019). Problemi identifikacije i razvoja talenta u savremenom sportu. *Sport, nauka i praksa*. Beograd: Visoka sportska i zdravstvena škola, 9 (1), 1–10.
- Kasalović, M. (2019). Opšte karakteristike darovitih učenika u obrazovnom procesu. Preuzeto 6. 2. 2020. sa: [file:///C:/Users/Win10/Downloads/2232-5001-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Win10/Downloads/2232-5001-1-SM%20(1).pdf)
- Kuljić, R., Koković D. (2012). *Sociologija i sociologija sporta*. Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- Lazarević, S. (2018). Poslovne veštine. Liderstvo. *Sport, nauka i praksa*. Beograd: Visoka sportska i zdravstvena škola.
- Malina, R. (2010). Early Sport Specialization: Roots; Effectiveness, Risks. *Current Sports Medicine Reports*, 9 (6), 364–371.
- Mihajlović, M. (2013). *Sportske organizacije i sportski događaji*. Beograd: Sportski savez Srbije.
- Mitrić, A. (2013). Ekonomske dimenzije profesionalnog sporta u savremenom društvu. Diplomski rad. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- MOS, Analiza fiskalne politike zemalja EU u oblasti sporta i izrada preporuka za unapređenje finansiranja sporta u RS. Preuzeto 2. 2. 2020. sa: <https://www.mos.gov.rs/public/documents/upload/sport.pdf>.
- Novak, Đ. (2019). Novak ima odgovor zašto su Srbi uspešni u sportu. *Politika*. Preuzeto 7. 2. 2020. sa: <http://www.politika.rs/sr/clanak/441077/Sport/Tenis/Novak-ima-odgovor-zasto-su-Srbi-uspesni-u-sportu>.
- Radenović, S. (2017). *Sport i društvo*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- Renzulli, J. (1986). The three-ring conception of giftedness: a developmental model for creating productivity. *Conceptions of giftedness*. London: Cambridge University Press.
- Stojanović, O. (2017). *Etika i moralni imperativi u sportu*. Preuzeto 8. 2. 2020. sa: <http://www.ognjenstojanovic.com/etika-i-moralni-imperativi-u-sportu/>.
- Tašković M. (2016). *Blic*. Preuzeto 6. 2. 2020. sa: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/trecina-srbije-zivi-od-kladionice-sportske-igre-na-srecu-postale-jaka-privredna-grana/vvg5xm2>.

Ivana Markov Cikić, PhD

College of Sports and Health, Belgrade

Snezana Prtljaga, PhD

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov", Vrsac

SPORTS TALENTS – SUPPORTING ECONOMY AND DRIFTING APART FROM SPORTS IDEALS

All modern states today, including Serbia, clearly indicate the importance and affirmative role of national sport facilitating its system development through institutions of highest level, namely through the responsible ministry – the Ministry of Youth and Sports. Top sport stands out as the most important of the numerous features of national sport of the Republic of Serbia. Clearly, successful top sport is not possible without outstanding individuals, without talented children who regularly demonstrate exceptional abilities in various fields. Skilful children display multilateral talents and sport is only one of their possible destinations (Čoh, 2019). This paper will offer an overview of current situation and consider the contradictions in the modern society, in the efforts of scientists and professionals in sport to detect and select talents as early as possible, and to have them in top sport as soon as possible, both in clubs and in national teams, to become a new Serbian brand, to work on positive promotion, on building good image of the entire society, which would yield positive outcome for the economy, politics, tourism and all other aspects of the society. On the other hand, there is a problem of ‘young champions’, a problem of their burning out too fast, lack of motivation, a problem of injuries and becoming worn-out with training. As a rule, champions in youth are not champions at their later age (Skof, 2016). Such a situation does not only bear negative consequences for an individual but also for a society in which the public is fascinated with the statistically very low percentage of top athletes in a society, who are ambassadors of a state; however, on the other hand we have an act of complete drifting apart from the antique ideals of sport, *paideia* and *kalokagathia*, according to which a successful citizen of a polis is the one who has achieved the balance of spirit, physical strength, intellect and beauty. In ancient Greece, physical sophistication went hand in hand with moral education. Nowadays, the current processes of globalisation and market competition for achieving profit in sport represent a serious threat for young sports talents and for the society as a whole which is subjected to processes of dehumanisation in sport and which is drifting away from the ontological presupposition of sport. It is also necessary to indicate the economic and social consequences of such a situation, since while sports champions – role models and idols of a society, are created on the one hand, there is an army of talented people who have succumbed to the array of deviations of the modern top sport, on the other hand: commercialisation, politicisation, bribery, corruption, injuries from excessive training, tennis elbow, basketball knee injury, hormonal imbalance, insomnia, depression and other numerous negative consequences which deprive a society of healthy, happy and successful individuals who are a precondition for proper functioning of a society.

Key words: talents, gifted, sport, society, economy, ethics.